

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЧНА РОБОТА З ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ПІДЛІТКАМИ

для студентів

**Освітньої програми:
Рівня вищої освіти:
на здобуття освітнього ступеню:
за спеціальністю:
галузі знань:**

Психологія
першого (бакалаврського)
бакалавр
053 Психологія
05 Соціальні та поведінкові науки

Рівне – 2020

Робоча програма: Психологічна робота з педагогічно занедбаними підлітками
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія

27 серпня 2020 р. ____ с.

Розробник: к.психол.наук, доц. Іванюта О.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол від 27 серпня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри _____ доц. Михальчук Ю.О.
(підпис)

Схвалено навчально-методичною комісією педагогічного факультету

Протокол від «27» 08 2020 року № 1

Голова _____ доц. Хом'як О.А.
(підпис)

Гарант освітньо-професійної програми «Психологія» зі спеціальності 053 Психологія у
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки рівня вищої освіти першого
(бакалаврського)

доц. Мороз О.І. _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Рівень вищої освіти, Галузь знань, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6 /6 Загальна кількість годин (денна/заочна форми навчання) – 180 / 180 Кількість змістових модулів – 2	Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальність: 053 Психологія Рівень вищої освіти: першого (бакалаврського)	Вибір за блоком	
		Рік підготовки:	
		3-й	3-й
		Семестр	
		5.6-й	5.6-й
		Лекції	
		год. 20,20	год. 8,8
		Практичні, семінарські	
		год. 10,10	год.6,8
		Самостійна робота	
		год. 120	год.150
		Вид контролю 6-й семестр: екзамен	

2. Мета та завдання курсу

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологічна робота з педагогічно занедбаними підлітками» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Мета дисципліни: ознайомити студентів майбутніх психологів з принципами та методами сучасної профілактичної та корекційної роботи, висвітлити показання і обмеження для здійснення виправлення відхиленої поведінки особистості підлітка, умови її здійснення, а також порядок підготовки самої особистості до консультативного та корекційної роботи, техніки, етичні моменти, тривалість і завершення корекції.

Завдання: оволодіння основами профілактики і корекції відхилень поведінки та ознайомлення з широким спектром психологічного впливу дасть можливість студентам свідомо і функціонально впроваджувати у сучасну психологічну теорію та психологічну практику ефективні методики допомоги при відхиленні у поведінці. Знання, здобуті при вивченні курсу «Психологічна робота з педагогічно занедбаними підлітками», є підґрунтям для подальшої поглибленої фахової спеціалізації психологів.

Під час лекційних та практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні психологи **набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), СК (спеціальні, фахові, предметні компетентності).**

ЗК-1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ФК 4. Здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультативну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

ФК 5. Організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

ФК 7. Приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

ФК 9. Дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну, студенти повинні мати такі **програмні результати навчання:**

ПРН 1: Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН 4: Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування, тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН 5: Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 7: Вирішувати складні фахові завдання (практичні та дослідницькі) з опорою на

доступні ресурси.

ПРН 8: Ідентифікувати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про перескєрування, звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПРН 13: Втілювати результати наукового пошуку у практичну діяльність.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття занедбаний підліток та основні підходи до його вивчення. Класифікація видів занедбаної поведінки. Види занедбаної поведінки. Визначення занедбаної (девіантної) поведінки. Причини відхилень поведінки. Динаміка девіантності. Корекційна робота з педагогічно-занедбаними підлітками.

Література: основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]

Тема 2. Особистість підлітка і девіантна поведінка. Складності підліткового віку. Фізичні і психічні підліткові зміни. Дефекти виховання. Психологічні зрушення, що відбуваються в ході статевого дозрівання. Причини підліткових акцентуацій характеру.

Література: основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]

Тема 3. Феномен агресивності підлітка як соціально-психологічна проблема. Природа агресивної поведінки в сучасній психології. Психологічна характеристика дитячої агресивності. Агресивна поведінка як вид підліткової девіантної поведінки. Фактори, що впливають на формування агресивної поведінки підлітковому віці. Агресивне поведінка як прояв шкільної дезадаптації.

Література: основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;] допоміжна [1; 5; 8]

Тема 4. Основні види девіантної поведінки. Втеча з дому. Психологічні причини втеч з дому. Категорії втеч з дому. Причини та мотиви самогубства підлітків. Соціальні та психологічні фактори правопорушень.

Література: основна [1; 7; 11; 17; 31; 34] допоміжна [2; 7; 8]

Тема 5. Тютюн, алкоголь-звичка та залежність підлітків. Шляхи попередження паління в підлітковому віці. Теорії алкоголізму. Алкоголь і пияцтво. Розповсюдженість

Література: основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;] допоміжна [1; 5; 8]

Тема 6. Наркоманія як вид девіантної поведінки. Причини наркотичної залежності. Стадії наркоманії. Теорії залучення підлітків до наркотиків. Психологічні фактори наркотичної залежності. Медико-біологічні фактори хімічної залежності.

Література: основна [3; 12; 18-20; 32; 33] допоміжна [1; 4; 8]

Тема 7. Сім'я як джерело девіантної поведінки дітей та підлітків. Стан сучасної сім'ї. Сімейне виховання та головні функції сучасної української сім'ї. Труднощі у відносинах дітей та батьків. Типи сімейного виховання. Класифікація неблагополучних сімей.

Література: основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]

Тема 8. Надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою. Можливі шляхи рішення проблеми девіантної поведінки. Основні параметри вивчення девіантної поведінки. Способи надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою.

Література: основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]

Тема 9. Зміна соціальної ситуації розвитку підлітка як один з методів психологічної корекції. Багатоаспектність проблем зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Система різнобічної оцінки як засіб психолого-педагогічної корекції особистісного розвитку підлітка. Рання професійна орієнтація як пошук сфери самоствердження підлітка. Трудова й судова експертизи неповнолітніх.

Література: основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;] допоміжна [1; 5; 8]

Тема 10. Психологічна допомога у випадках суїцидально-спрямованої поведінки. Проблема підліткового суїциду. Особливості суїцидальної поведінки дітей та підлітків. Психологічна допомога у випадках суїцидально-орієнтаційної поведінки. Методика проведення профілактичної бесіди. Ознаки депресії. Фактори ризику.

Література: основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]

Тема 11. Організація часу підлітка, як ефективний метод корекції девіантної поведінки. Загальні філософські та педагогічні підходи до організації часу життя. Психологічні підходи до проблеми самоорганізації часу життя. Тимчасова організація життєдіяльності і її зв'язок з мотиваційно-змістовною сферою особистості. Шляхи й умови формування самоорганізації часу життя. Гіпотези про умови й особливості формування СОЧЖ підлітків.

Література: основна [1; 7; 11; 17; 31; 34] допоміжна [2; 7; 8]

Тема 12. Методи дослідження відхилень в особистісному розвитку дитини. Вибір методів дослідження відхилень в особистісному розвитку підлітків. Методи інтегральної оцінки особистості підлітка в контексті соціальної ситуації її розвитку. Специфіка проведення тестування серед підлітків

Література: основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	с.р.		л	п	ла б	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Феномен педагогічної занедбаності												
Тема 1. Поняття занедбаний підліток та основні підходи до його вивчення.	16	2	2			12	16	2	-			14
Тема 2. Особистість підлітка і девіантна поведінка	16	2	2			12	16	2	-			14
Тема 3. Феномен агресивності підлітка як соціально-психологічна проблема.	16	4	2			10	16	2	-			14
Тема 4. Основні види	16	2	2			12	16	-	-			16

девіантної поведінки. Втеча з дому												
Тема 5. Тютюн, алкоголь-звичка та залежність підлітків	16	4	2			10	16	2	2			12
Тема 6. Наркоманія як вид девіантної поведінки	16	4	2			10	16	2	2			12
Тема 7. Сім'я як джерело девіантної поведінки дітей та підлітків	16	2	4			10	16	2	2			12
Змістовий модуль 2. Основи надання психологічної допомоги педагогічно занедбаним підліткам												
Тема 8. Надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою	16	2	4			10	16	2	2			12
Тема 9. Зміна соціальної ситуації розвитку підлітка як один з методів психологічної корекції	16	2	2			12	16	-	2			14
Тема 10. Психологічна допомога у випадках суїцидально-спрямованої поведінки	16	2	4			10	16	2	-			14
Тема 11. Організація часу підлітка, як ефективний метод корекції девіантної поведінки.	10	2	2			6	10	-	2			8
Тема 12. Методи дослідження відхилень в особистісному розвитку дитини.	10	2	2			6	10	-	2			8
Разом	180	30	30			120	180	16	14			150

5.Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття занедбаний підліток та основні підходи до його вивчення.	2/-
2	Особистість підлітка і девіантна поведінка	2/-
3	Феномен агресивності підлітка як соціально-психологічна	2/-

	проблема.	
4	Основні види девіантної поведінки. Втеча з дому	2/-
5	Тютюн, алкоголь-звичка та залежність підлітків	2/2
6	Наркоманія як вид девіантної поведінки	2/2
7	Сім'я як джерело девіантної поведінки дітей та підлітків	4/2
8	Надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою	4/2
9	Зміна соціальної ситуації розвитку підлітка як один з методів психологічної корекції	2/2
10	Психологічна допомога у випадках суїцидально-спрямованої поведінки	4/-
11	Організація часу підлітка, як ефективний метод корекції девіантної поведінки.	2/2
12	Методи дослідження відхилень в особистісному розвитку дитини.	2/2
	Разом	30/14

5. Самостійна робота (120/150 год.)

Виконання самостійної роботи передбачає опрацювання психодіагностичних методик із аналізом отриманих результатів. Здобувач опрацьовує із підлітками шість психодіагностичних методик на вибір.

Методики виявлення загальних детермінант девіантної поведінки:

1. Діагностика психологічних умов шкільного освітнього середовища, Н.П.Бадьїна.
2. Анкета «Кругозір», Ю.В.Василькова.
3. Анкета «Психологічна культура вчителя», Л. Лєпіхова, Т. Титаренко.
4. Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації, в адаптації Н. Лусканової.
5. Анкета для педагога «Критерії агресивності дитини», А.Г.Долгова
6. Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність», А.Г.Маклаков і С.В.Чермянін. Шкали: поведінкова регуляція, комунікативний потенціал, моральна нормативність.
7. Багатофакторний опитувальник особистості «Тест Кеттела» (16PF-опитувальник).
8. Багатофакторний особистісний опитувальник FPI. Форма В (І.Фаренберг, Х.Зарг, Р.Гампел). Шкали: невротичність, спонтанна агресивність, депресивність, дратівливість, 44 товариськість, врівноваженість, реактивна агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсія – інтроверсія, емоційна лабільність, маскуліність – фемінінність
9. Графічна методика «Кактус» (спрямована на з'ясування стану емоційної сфери дитини, наявності та напрямку агресії, її інтенсивності).
10. Дитячий тест «Емоційні відносини в родині», Є. Бене, Є. Антоні. Шкали: почуття, які дитина переживає щодо членів своєї сім'ї, те, як дитина сприймає їх ставлення до себе; типи психологічних захистів, використовувані дитиною.
11. Діагностика потенціалу комунікативної імпульсивності, В.А.Лосенков.
12. Діагностика психологічної компетентності та професійної діяльності педагога, Т.Проскура.
13. Діагностична карта міри вихованості важковиховуваного, Л. М. Линник.
14. Діагностична карта характерологічних особливостей важковиховуваного, Л. М. Линник.
15. Діагностична карта характеру девіантних проявів важковиховуваного, Л. М. Линник.
16. Діагностична програма визначення психолого-педагогічної готовності важких учнів початкових класів до переходу в середню ланку школи.

17. Діагностична програма щодо визначення ставлення до навчання важких підлітків, А. Д. Гонєєв, Л. В. Годовнікова. Шкали: пізнавальні інтереси, самооцінка учнів, емоційне благополуччя учнів, ставлення до навчання.
18. Діагностичний лист для виявлення ознак педагогічної занедбаності особистості, Ю.В.Василькова
19. Експертне оцінювання стилю спілкування педагога, І.Юсупов.
20. Експрес-діагностика довіри (за шкалою Розенберга).
21. Експрес-діагностика некерованої емоційної збудливості, В.В.Бойко.
22. Експрес-діагностика схильності до афективної поведінки, В.В.Бойко.
23. Карта адаптації першокласників, А.Лєскова-Савицька.
24. Карта соціально-педагогічного обстеження дезадаптованих підлітків, С.О.Белічева.
25. Карта спостереження Д.Стотта. Використовується для діагностики труднощів адаптації дитини в школі, аналізу характеру дезадаптації і ступеня непристосованості дітей до школи.
26. Карта спостереження за проявами вандалічної поведінки у дошкільнят, І.В.Воробйова, О.В. Кружкова.
27. Кінетичний малюнок сім'ї (окремі симптомокомплекси дозволяють виявити причин агресивності дитини та інших видів порушень поведінки, що викликані їхніми внутрішньосімейними відносинами).
28. Клінічний опитувальник для виявлення та оцінки невротичних станів, К. К. Яхін та В. Д. Менделевич. Шкали: тривоги, невротичної депресії, астенії, істеричного типу реагування, obsесивно-фобічних та вегетативних порушень.
29. Метод експрес-діагностики сімейної атмосфери, сімейного виховання і ставлення батьків до дітей, Р. В. Овчарова.
30. Метод комплексної експрес-діагностики соціально-педагогічної занедбаності дітей / МЕДОС, Р. В. Овчарова.
31. Методика «Батьківський твір», А. Г. Лідерс.
32. Методика «Будиночки», О. А. Орєхова.
33. Методика «Дерево, люди, життя», П. Вілсон.
34. Методика «Дитячо-батьківські відносини підлітків» (ДРОП), О. А. Карабанова, П. В. Трояновська. Шкали: прийняття, емпатія, емоційна дистанція, співпраця, прийняття рішень, конфліктність, заохочення автономності, вимогливість, моніторинг, контроль, авторитарність, надання заохочень, реалізація покарань, непослідовність батька, невпевненість батьків, задоволення потреб дитини, неадекватність образу дитини, ворожість щодо чоловіка, доброзичливість до чоловіка, задоволеність відносинами, ціннісні орієнтації.
35. Методика «Діагностика змісту спілкування дітей з близькими дорослими», Т.Ю.Андрущенко, Г. М. Шашлова.
36. Методика «Діагностика потенціалу комунікативної імпульсивності», В. А. Лосенков.
37. Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи», В.І.Чирков, О.Л.Соколова, О.В.Сорокіна.
38. Методика «Малюнок неіснуючої тварини», в адаптації І.А.Фурманова.
39. Методика «Міжособистісні відносини дитини» Рене Жиліа. Шкали: ставлення до матері, ставлення до батька, ставлення до батьків, ставлення до братів і сестер, ставлення до близьких родичів, ставлення до вчителя, допитливість, товариськість, прагнення до лідерства, агресивність, реакція на фрустрацію, прагнення до усамотнення.
40. Методика «Образи батьківської любові».
41. Методика «Особистісна агресивність і конфліктність», Є.П.Ільїн та П.А.Ковальов. Шкали: запальність, поступливість, образливість, непоступливість, безкомпромісність, мстивість, нетерпимість до думки інших, підозрілість.

42. Методика «Самооцінка емоційного стану», А. Уессман і Д. Рікс.
43. Методика «Сім'я тварин».
44. Методика «Спілкування в сім'ї», Ю.Є.Альошина, Л.Я.Гозман, Є.М.Дубовська. Шкали: довірчість спілкування, взаєморозуміння між подружжям, схожість у поглядах подружжя, загальні символи сім'ї, легкість спілкування між подружжям, психотерапевтичне спілкування.
45. Методика «Ціннісні орієнтації», М. Рокич.
46. Методика PARI, Е.С.Шефер, Р.К.Белл, в адаптації Т.В.Нещерет. Шкали: ставлення батьків до сімейної ролі, ставлення батьків до дитини – оптимальний емоційний контакт, зайва емоційна дистанція, зайва концентрація на дитині.
47. Методика аналізу сімейного виховання (АСВ), Е. Г. Ейдемільер, В.В. Юстіцкіс.
48. Методика аутоідентифікації акцентуацій характеру, Е. Г. Ейдемільер.
49. Методика вивчення мотивів навчальної діяльності учнів, Б. Пашнєв.
50. Методика вивчення особи дезадаптованого підлітка і його найближчого оточення, Ю. О. Клейберг.
51. Методика визначення акцентуації характеру, К.Леонгард та Х.Смішек.
52. Методика визначення особистісної адаптованості школярів, А. В. Фурман.
53. Методика визначення особливостей розподілу ролей у сім'ї, Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман.
54. Методика визначення спрямованості особистості (орієнтаційна анкета), Б. Басс.
55. Методика вимірювання батьківських установок і реакцій (РАКУ), Т.Архіреєва. Шкали: надання дитині можливості висловитися, убезпечення дитини від труднощів, обмеження матері роллю господині будинку, придушення волі дитини, «жертвовність» батьків, страх заподіяти шкоду дитині, подружні конфлікти, строгість батьків, дратівливість батьків, залежність дитини від матері, заохочення залежності дитини від батьків, придушення агресивності дитини, «мучеництво» батьків, рівність батьків і дитини, заохочення активності дитини, уникнення спілкування з дитиною, неухважність чоловіка до дружини, придушення сексуальності дитини, влада матері, нав'язливість батьків, товариські відносини між батьками і дітьми, прискорення розвитку дитини, необхідність сторонньої допомоги у вихованні дитини.
56. Методика виявлення важковиховуваності учня, В.М. Оржеховська.
57. Методика виявлення причин відхилень у поведінці і розвитку підлітка, Н. В. Перешеїна, М. М. Заостровцева.
58. Методика виявлення ставлення юнаків і дівчат до життя у своїй родині, Т.Шрайбер. Шкали: коефіцієнт ставлення до життя у своїй родині.
59. Методика діагностики особистісного розвитку (ДВОР), В. Киричук.
60. Методика діагностики узагальнених смислових установок (метод незакінчених пропозицій), варіант методу Сакса-Сіднея.
61. Методика дослідження вольової саморегуляції, А.Зверьков та Є.Ейдман.
62. Методика дослідження мотивації навчання в першокласників, М.Р.Гінзбург.
63. Методика експертного оцінювання організованості шкільного класу, Л.Уманський.
64. Методика експрес-діагностики схильності до неврозів, К.Хек і Х.Хесс.
65. Методика ідентифікації дітей з батьками (опитувальник А.І. Зарова).
66. Методика Куна «Хто Я?»
67. Модифікований варіант опитувальника «Рішення важких ситуацій» (РВС), О.Ю.Михайлова. шкали: уникнення, наркотизація, порівняння своїх проблем з проблемами інших, механізми зниження психічного напруження, вербальна агресія, агресія до людей, агресія до предметів, агресія до себе, інтрапунітивне ставлення до ситуації¹, компенсація, зростання зусиль до досягнення мети.
68. Модифікований варіант опитувальника «Рішення важких ситуацій», О.Ю.Михайлова.

69. Модифікований опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків (МПДО), А. Е. Лічко.
70. Опитувальник «Автономність – залежність особистості у навчальній діяльності», Г. Пригніна.
71. Опитувальник «Аналіз сімейної тривоги» (АСТ), Е.Ейдемільер, В.Юстіцкіс. Шкали: вина, тривожність, напруженість, рівень загальної сімейної тривожності.
72. Опитувальник «Діагностика стану агресії», А. Басс, А. Дарка. Шкали: фізична агресія, непряма агресія, дратівливість, негативізм, вразливість, підозрілість, вербальна агресія, почуття провини
73. Опитувальник «Дослідження рівня насильства в школі» (заповнюється представниками адміністрації, педагогами, батьками), А.Г.Долгова.
74. Опитувальник «Поведінка батьків і ставлення підлітків до них» («Підлітки про батьків»), Е. Шафер. Шкали: оцінка матері сином, батька сином, матері дочкою, батька дочкою; позитивний інтерес, директивність, ворожість, автономність, непослідовність.
75. Опитувальник «САН» (оцінка самопочуття, активності і настрою).
76. Опитувальник «Список неприємних подій», П. М. Левінсон.
77. Опитувальник «Структура батьківського ставлення», Є. О. Смирнова, М. В. Бикова.
78. Опитувальник діагностики схильності до агресії (BPAQ – Buss-Perry Aggression Questionnaire), А.Басс і М. Перрі.
79. Опитувальник для батьків «Типи виховання дітей», В. Б. Шапарь. Шкали: «кумир сім'ї», гіперопіка, гіпоопіка, бездоглядність, «попелюшка», «їжаківі рукавиці», підвищена моральна відповідальність, «культ хвороби», «кронпринц», суперечливе виховання, зміна зразків виховання.
80. Опитувальник для батьків «Шкала батьківської заклопотаності», І. М.Желдак.
81. Опитувальник для вивчення взаємодії батьків з дітьми (варіант для батьків і для дітей), І. Марковська. Шкали: невимогливість – вимогливість батьків, м'якість – строгість батьків, автономність – контроль щодо дитини, емоційна дистанція – емоційна близькість дитини до батьків, заперечення – прийняття дитини батьками, відсутність співпраці – співробітництво, незгода – згода між дитиною і батьками, непослідовність – послідовність батьків, авторитетність батьків, задоволеність відносинами дитини з батьками.
82. Опитувальник для дослідження підліткової депресивності «Депрископ», Neumans, адаптація А.І. Подольського, І.А.Ідобаєвої
83. Опитувальник для оцінки самопочуття, активності і настрою (САН)
84. Опитувальник емоційних стосунків у сім'ї (методика ОДРЕВ), Є.І. Захарова.
85. Опитувальник розподілу ролей в сім'ї, Ю.Є.Альошина, Л.Я.Гозман, Є. М. Дубовська.
86. Опитувальник структури темпераменту В.М.Русалов.
87. Опитувальник Т. М. Ахенбаха для вчителів. Вивчає особливості поведінки і деякі психічні процеси підлітка за шкалами: замкнутість, соматичні проблеми, тривожність, порушення соціалізації, проблеми мислення, проблеми з увагою, делінквентна поведінка, агресія, показник внутрішніх проблем, показник зовнішніх проблем.
88. Орієнтовна мінімальна діагностична програма вивчення прояву етичного діяльновольового характеру підлітків, М. І. Шилова.
89. Особистісна шкала проявів тривоги, Дж. Тейлор, адаптація В.Норакідзе.
90. Особистісний опитувальник ЕРІ, Г. Айзенк і С. Айзенк. Шкали: екстраверсія / інтраверсія, нейротизм і психотизм, тип темпераменту.
91. Оцінка рівня сімейної агресії очима дитини (шкала М. Штрауса і С.Штайнметц)
92. Проективна методика «Сімейна соціограма», Е. Г. Ейдемільер.

93. Проективна методика «Школа звірів», Н. І. Вьюнова, К. М. Гайдар. Шкали: емоційне сприйняття процесу навчання і сприймання стосунків з однокласниками; емоційне ставлення до вчителя, до себе в новій ролі.
94. Проективна методика для старшокласників «Альбом мого життя», Т.Ю.Андрущенко.
95. Тест «Кінетичний малюнок сім'ї», Р. Бернс і С. Кауфман
96. Тест «Самооцінка психічних станів», Г. Айзенк. Шкали: тривожність, фрустрація, агресивність, ригідність.
97. Тест агресивності (опитувальник Л. Г. Почебут). Шкали: вербальна агресія, фізична агресія, предметна агресія, емоційна агресія, самоагресія.
98. Тест незакінчених речень «Мій клас і мій вчитель», Ю.Гільбух.
99. Тест темпераменту Я. Стреляу.
100. Тест шкільної тривожності, Б.Н.Філліпс.
101. Тести організованості шкільного класу, О.Залужний.
102. Характерологічний опитувальник К. Леонгарда.
103. Шкала для вчителя і для батьків «Вивчення соціально-психологічної адаптації дітей до школи», А.Лєскова-Савицька.
104. Шкала доброзичливості, К. Кемпбелл.
105. Шкала оцінки мотивації схвалення, Д. Краун і Д. Марлоу.
106. Шкала оцінки потреби в досягненні.
107. Шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності, Ч.Д.Спілберг, Ю.Л.Ханін.
108. Шкала прийняття інших, В. Фей.
109. Шкала соціально-ситуаційної тривоги, О. Кондаш в адаптації А.М. Прихожан.
110. Шкали: особистісної готовності (ставлення дітей до школи, спрямованість на оцінку, спрямованість на придбання знань), вивчення самооцінки та рівня домагань школяра, вивчення навчальної готовності учнів, дослідження соціальної готовності учнів.

7. Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми практичних занять	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
Тема 1. Поняття занедбаний підліток та основні підходи до його вивчення.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, опрацюйте та проаналізуйте методики, що дозволяють встановити основні детермінанти девіантної поведінки; підберіть	основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]	5

		інформаційно-пізнавальний матеріал для засідання шкільного методичного семінару на тему «Психологічний клімат школи як фактор виникнення девіантної поведінки дітей і підлітків».		
Тема 2. Особистість підлітка і девіантна поведінка	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, підготовка тестів, запитання та завдання для самоконтролю; Проведіть обстеження молодшого школяра (або підлітка) за однією з методик, охарактеризуйте його стан; продумайте тематику занять просвітницького лекторію для батьків «Актуальні проблеми підлітків і шляхи їх розв'язання»; розробіть план-конспект заняття	основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]	5
Тема 3. Феномен агресивності підлітка як соціально-психологічна проблема.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, опрацювання методик, розробіть проект шкільного інформаційного стенду «Булінг у шкільному середовищі».	основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;] допоміжна [1; 5; 8]	5
Тема 4. Основні види девіантної поведінки. Втеча з дому	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного	основна [1; 7; 11; 17; 31; 34] допоміжна [2;	5

		словника, вивчення глосарію, підготовка тестів, запитання та завдання для самоконтролю, підберіть комплекс ситуаційно-рольових та ділових ігор, спрямованих на налагодження стосунків підлітків з однокласника, підвищення самооцінки; розробіть план проведення з педагогами семінару-практикуму на тему «Залучення школярів у просоціальні групи засобами мистецтва».	7; 8]	
Тема 5. Тютюн, алкоголь-звичка та залежність підлітків	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, розробіть фрагмент виховної бесіди з учнями на тему «Вплив реклами на формування позицій підлітка щодо вживання алкоголю», розробіть орієнтовну тематику соціально-педагогічних і виховних заходів для школярів за напрямом «Формування здорового способу життя молоді», підготуйте стінгазету на тему «Наркотик вбиває повільно»	основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;] допоміжна [1; 5; 8] допоміжна [7,9]	5
Тема 6. Наркоманія як вид девіантної поведінки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю,	основна [3; 12; 18-20; 32; 33] допоміжна [1; 4; 8]	5

		психологічне есе на тему: «Що робити батькам, якщо вони дізналися про вживання їх дитиною наркотиків?», психологічне есе на тему: «Як зберегти від наркотиків наших дітей?», складіть план-проспект та проведіть інформаційно-просвітницьку кампанію серед однокурсників «За здоровий спосіб життя».		
Тема 7. Сім'я як джерело девіантної поведінки підлітків	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, підберіть комплекс ігор та вправ для проведення психологічного тренінгу з підлітками (молодшими школярами) на тему «Віртуальна реальність», підготувати презентацію на тему «Піроманія: міф чи реальність?»	основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]	5
Тема 8. Надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, розробіть технологію ігрової корекції однієї з форм агресивності дитини.	основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]	5
Тема 9. Зміна соціальної ситуації розвитку підлітка як один з	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного	основна [5; 7; 9; 10; 14; 15; 23-25;]	5

методів психологічної корекції		словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, підберіть комплекс ігор та вправ для проведення психологічного тренінгу з підлітками (молодшими школярами) на тему «Віртуальна реальність», перегляньте соціальні ролики «Вплив комп'ютерних ігор» (https://www.youtube.com/watch?v=-WD-C438gdM) та «Якість комп'ютерів та їх вплив на здоров'я дітей» (https://www.youtube.com/watch?v=azxrCHPIj80). За їх матеріалами підготуйте пам'ятку для дітей «Безпечна поведінка в Інтернеті».	допоміжна [1; 5; 8]	
Тема 10. Психологічна допомога у випадках суїцидально-спрямованої поведінки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю; психологічне есе «Емоційна сфера підлітка-суїциданта»	основна [2; 7; 8; 10; 16; 22; 26; 30] допоміжна [2; 3; 7]	5
Тема 11. Організація часу підлітка, як ефективний метод корекції девіантної поведінки.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, розробіть план заходів з превенції комп'ютерної залежності в рамках	основна [1; 7; 11; 17; 31; 34] допоміжна [2; 7; 8]	5

		загальношкільного проекту «Комп'ютероманія – бомба уповільненої дії», підготуйте конспект виступу психолога на батьківських зборах на тему «Дитина і комп'ютер. Небезпечна грань» про роль комп'ютера в житті дитини, вплив комп'ютера на структуру дозвілля дітей та підлітків.		
Тема 12. Методи дослідження відхилень в особистісному розвитку дитини.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування, складання термінологічного словника, вивчення глосарію, запитання та завдання для самоконтролю, накресліть тематику семінарів-практикумів для батьків школярів різного віку, приурочених Всесвітньому дню безпеки дітей у мережі Інтернет, підготуйте буклет «Твоє сексуальне здоров'я. Клініки дружні до молоді».	основна [4; 6; 7; 13; 21; 27-29;] допоміжна [4; 6]	5

8. Індивідуальні завдання

- 1) підготовка презентацій / рефератів за чотирма із обраних тем;
- 2) підготовка творчих завдань (4 на вибір здбувача).

Теми індивідуальних робіт

1. Сутність девіантної поведінки та механізми її реакції.
2. Підліткова конфліктність як основна перешкода в побудові стосунків з дорослими.
3. Шляхи попередження втеч з дому.
4. Роль сім'ї та школи у попередженні правопорушень
5. Причини приєднання підлітків до банд.
6. Біологічні кореляти антисоціальної поведінки.

7. Особистісно-психологічні детермінанти девіантної поведінки у підлітків.
8. Роль сім'ї у формуванні девіантної поведінки дитини.
9. Роль ЗМІ у формуванні девіантних форм поведінки.
10. Молодіжні неформальні групи як основа формування поведінкових відхилень.
11. Соціально-культурне середовище як чинник девіацій.
12. Міфи і факти про сексуальну поведінку

Творчі завдання:

1. Продумайте зміст лекторію для батьків «Наслідкування у засвоєнні зразків агресивної поведінки».
2. Розробіть рекомендації для педагогів щодо раннього виявлення учнів – жертв домашнього або шкільного насильства.
3. Підготуйте план-коспект години психолога «Життя прекрасне».
4. Підберіть і принесіть на семінарське заняття (можна зробити колаж) фотографії, які, на вашу думку, відповідають темі «День позитиву».
5. Розробіть алгоритм соціально-психологічного супроводу школяра, що здійснив суїцидальну спробу (в тому числі, із залученням медичних працівників).
6. Підберіть вправи для комунікативного тренінгу або тренінгу фрустраційної толерантності, спрямовані на нормалізацію психічних станів, саморозкриття, зняття емоційної напруги, пошук смислу життя.
7. Розробіть пам'ятку для батьків (педагогічних працівників) «Як розпізнати гострий кризовий стан дитини і що з цим робити».
8. Підготуйте буклет «Кризова ситуація – хто може допомогти», включіть туди адреси відповідних служб, організацій вашого міста, району чи області, людей, до яких підліток може звернутися. Розмістіть такий буклет в Інтернет-мережі.
9. Підготуйте план-конспект виступу на батьківському всеобучі «Сексуальне здоров'я дитини».
10. Продумайте план диспуту «Гендерна рівність чи дискримінація».

9. Методи навчання

- I. Організація, самоорганізація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності за джерелом передання і сприймання навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, лекція, пояснення, інструктаж) і практичні (вправи, алгоритмізація, практична робота), моделювання та проведення консультацій, психокорекційних занять; за ступенем самостійності мислення студентів: репродуктивні і творчі методи; за логікою передання і сприймання навчальної інформації: індуктивні (узагальнення), дедуктивні(конкретизація), аналітичні, синтетичні – навчальний аналіз, синтез, установлення причинно-наслідкових зв'язків; за ступенем керівництва навчальною роботою студентів: самостійна робота студентів, робота з книгою.
- II. Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності
Дидактичні (ділові, ситуативно-рольові та ін.) ігри, навчальні дискусії, інтерактивні методи навчання
- III. Контроль і самоконтроль, аналіз та оцінювання результатів навчання
Індивідуальне і фронтальне опитування, письмові контрольні роботи

10. Методи контролю

- Поточне тестування.
- Перевірка завдань самостійної роботи.
- Перевірка індивідуальної роботи.
- Поточний контроль.
- Семестрова форма контролю.

11. Питання до екзамену з курсу

1. Класифікація видів занедбаної поведінки.
2. Види занедбаної поведінки. Визначення занедбаної (девіантної) поведінки.
3. Причини відхилень поведінки.
4. Динаміка девіантності.
5. Корекційна робота з педагогічно-занедбаними підлітками.
6. Складності підліткового віку.
7. Фізичні і психічні підліткові зміни.
8. Дефекти виховання.
9. Психологічні зрушення, що відбуваються в ході статевого дозрівання.
10. Причини підліткових акцентуацій характеру.
11. Природа агресивної поведінки в сучасній психології.
12. Психологічна характеристика дитячої агресивності.
13. Агресивна поведінка як вид підліткової девіантної поведінки.
14. Фактори, що впливають на формування агресивної поведінки підліткового віку.
15. Агресивна поведінка як прояв шкільної дезадаптації.
16. Психологічні причини втеч з дому.
17. Категорії втеч з дому.
18. Причини та мотиви самогубства підлітків.
19. Соціальні та психологічні фактори правопорушень.
20. Шляхи попередження паління в підлітковому віці.
21. Теорії алкоголізму.
22. Алкоголь і пияцтво. Розповсюдженість алко- та наркозалежності молоді.
23. Причини наркотичної залежності.
24. Стадії наркоманії.
25. Теорії залучення підлітків до наркотиків.
26. Психологічні фактори наркотичної залежності.
27. Медико-біологічні фактори хімічної залежності.
28. Стан сучасної сім'ї.
29. Сімейне виховання та головні функції сучасної української сім'ї.
30. Труднощі у відносинах дітей та батьків.
31. Типи сімейного виховання. Класифікація неблагополучних сімей.
32. Можливі шляхи рішення проблеми девіантної поведінки.
33. Основні параметри вивчення девіантної поведінки.
34. Способи надання психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою.
35. Багатоаспектність проблем зміни соціальної ситуації розвитку дитини.
36. Система різнобічної оцінки як засіб психолого-педагогічної корекції особистісного розвитку підлітка.
37. Рання професійна орієнтація як пошук сфери самоствердження підлітка.
38. Трудова й судова експертизи неповнолітніх.
39. Проблема підліткового суїциду.
40. Особливості суїцидальної поведінки дітей та підлітків.
41. Психологічна допомога у випадках суїцидально-орієнтаційної поведінки.
42. Методика проведення профілактичної бесіди. Ознаки депресії.

43. Фактори ризику.
44. Загальні філософські та педагогічні підходи до організації часу життя.
45. Психологічні підходи до проблеми самоорганізації часу життя.
46. Тимчасова організація життєдіяльності і її зв'язок з мотиваційно-змістовною сферою особистості.
47. Шляхи й умови формування самоорганізації часу життя.
48. Гіпотези про умови й особливості формування СОЧЖ підлітків.
49. Вибір методів дослідження відхилень в особистісному розвитку підлітків.
50. Методи інтегральної оцінки особистості підлітка в контексті соціальної ситуації її розвитку.
51. Специфіка проведення тестування серед підлітків
52. Підліткова конфліктність як основна перешкода в побудові стосунків з дорослими.
53. Роль сім'ї та школи у попередженні правопорушень
54. Причини приєднання підлітків до банд.
55. Особистісно-психологічні детермінанти девіантної поведінки у підлітків.
56. Роль сім'ї у формуванні девіантної поведінки дитини.
57. Роль ЗМІ у формуванні девіантних форм поведінки.
58. Молодіжні неформальні групи як основа формування поведінкових відхилень.
59. Соціально-культурне середовище як чинник девіацій.
60. Міфи і факти про сексуальну поведінку

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування, самостійна, індивідуальна робота												Підсумковий контроль / екзамен	Сума
Змістові модулі №1,2													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням

			дисципліни
--	--	--	------------

13.Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Роздатковий матеріал.Психодіагностичні методики
3. Мультимедійні засоби. Презентації.

Рекомендована література Основна

1. Азарова Л. А. Психология девиантного поведения : учеб.- метод. комплекс / Л. А. Азарова, В. А. Сятковский. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2009. – 164 с. 2.
2. Бадмаев С. А. Психологическая коррекция отклоняющегося поведения школьников / С. А. Бадмаев ; Под ред. и с предисл. Гройсмана А. Л. – М. : Магистр, 1999. – 95 с.
3. Баженов В. Г. Психологические механизмы коррекции девиантного поведения школьников / В. Г. Баженов, В. П. Баженова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2007. – 320 с.
4. Белоусова З. И. Социально-психологические проблемы девиантного поведения детей и подростков : учебн. пособие / З. И. Белоусова, В. В. Овсянникова. – Запорожье : ЗГУ, 1998. – 87 с.
5. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки : Курс лекцій / О. І. Бондарчук. – МАУП, 2006. – 88 с.
6. Важковиховуваність: сутність, причини, реабілітація : навч. посібник для соц. п-ів та практичних пс-ів освітніх закладів / за ред. О. М. Полякової. – Суми : Університетська книга, 2009. – 346 с.
7. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с.
8. Воронцова М. В. Теория деструктивности : учебн. пособие / М. В. Воронцова, В. Н. Макаров, Т. В. Бюндюгова. – Таганрог : Издатель А.Н. Ступин, 2014. – 360 с.
9. Гонеев А. Д. Работа учителя с трудными подростками : учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений / А. Д. Гонеев, Л. В. Годовникова. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 240 с.
10. Егоров А. Ю. Нехимические зависимости / А. Ю. Егоров. – СПб. : Речь, 2007. – 190 с. 16. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / Е. В. Змановская. – Изд. 3-е, испр., доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 286 с.
11. Квітковська Н. В. Психологія девіантної поведінки учнів (умови, причини, особливості виховання, проблемні родини, профілактика та корекція) : навч.-метод. посібник / Н. В. Квітковська. – Миколаїв, 2010. – 240 с.
12. Ківенко Н. В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма : Моногр. / Н. В. Ківенко, І. І. Лановенко, П. В. Мельник. – Ірпінь : Акад. держ. податк. служби України, 2002. – 240 с.
13. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения : учебн. пособие для вузов / Ю. А. Клейберг. – 2-е изд. – М. : ТЦ Сфера, 2003. – 160 с. 176.
14. Ковальчук М. А. Девиантное поведение: профилактика, коррекция, реабилитация : [пособие] / М. А. Ковальчук, И. Ю. Тарханова. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2013. – 286 с. – (Библиотека психолога).

15. Короленко Ц. П. Психосоциальная аддиктология / Ц. П. Короленко, Н. В. Дмитриева. – Новосибирск : Олсиб, 2001. – 251 с.
16. Котляров А. В. Другие наркотики, или Homo Addictus: Человек зависимый / А. В. Котляров. – М. : ООО «Психотерапия», 2006. – 480 с.
17. Максимова Н. Ю. Курс лекций по детской патопсихологии : учебн. пособ. / Н. Ю. Максимова, Е. Л. Милютин. – Ростов н/Д. : Феникс, 2000. – 576 с. 24.
18. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. / Н. Ю. Максимова ; [ред. : С. В. Головкин]. – К. : Либідь, 2011. – 520 с.
19. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения : учебн. пособие / В. Д. Менделевич. – СПб. : Речь, 2005. – 445 с.
20. Міщик Л. І. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей і підлітків : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Міщик, З. Г. Білоусова ; Запорізь. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 106 с.
21. Немченко С. Г. Педагогічна корекція девіантної поведінки старшокласників загальноосвітньої школи : монографія / С. Г. Немченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 262 с.
22. Павленок П. Д. Социальная работа с лицами и группами девиантного поведения : учебн. пособие / П. Д. Павленок, М. Я. Руднева ; отв. ред. П.Д. Павленок. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 185 с. – (Высшее образование).
23. Парфанович І. І. Система попередження і подолання девіантної поведінки дівчат : монографія / Парфанович Іванна Іванівна. – Т. : ТНПУ, 2012. – 367 с.
24. Пенішкевич Д. І. Соціальна педагогіка : модульна технологія навчального курсу / Д. І. Пенішкевич, Л. І. Тимчук. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – 496 с. (Змістовий модуль 4. Соціально-педагогічний аспект проблеми девіантної поведінки дітей і підлітків. – С. 312-413).
25. Перешеина Н. В. Девиантный школьник: Профилактика и коррекция отклонений / Н. В. Перешеина, М. Н. Заостровцева. – М. : ТЦ Сфера, 2006. – 192 с.
26. Сорочинська В. Є. Основи превентивної педагогіки : [навч. посіб.] / В. Є. Сорочинська. – Вінниця : Вінниць. держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського, 2008. – 173 с.
27. Социальная педагогика: Курс лекций / Под общей ред. М. А. Галагузовой. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 416 с.
28. Старшенбаум Г. В. Аддиктология: психология и психотерапия зависимостей / Г. В. Старшенбаум. – М. : Когито-Центр, 2006. – 368 с.
29. Степанов В. Г. Психология трудных школьников : учебн. пособие для студентов высших учебных заведений. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический Проект; Трикста 2004. – 560 с. – («Gaudeamus»).
30. Тарновська О. С. Девіантна поведінка підлітків і превентивна робота : навч.- метод. посіб. Ч. 1 / О. С. Тарновська ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці : Рута, 2003. – 82 с.
31. Федорченко Тетяна Євгенівна. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія / Тетяна Федорченко. – Черкаси : [Чабаненко Ю. А.], 2011. – 492 с.
32. Фіцула М. М. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання : навч.-метод. посібник/ М. М. Фіцула, І. І. Парфанович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 432 с.

33. Фіцула М. М. Методика попередження і подолання педагогічної занедбаності учнів загальноосвітніх шкіл / М. М. Фіцула. – Ужгород, Тернопіль : Мистецька лінія, 2002. – 228 с.
34. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков / Л. Б. Шнейдер. – М. : Академический Проект ; Трикста, 2005. – 336 с. – (Психологические технологии).

Допоміжна

1. Беличева С. А. Основы превентивной психологии / С. А. Беличева. – М. : Редакц.-изд. центр консорциума «Социальное здоровье России», 1994. – 221 с.
2. Беличева С. А. Превентивная психология в подготовке социальных педагогов и психосоциальных работников : учебн. пособие / С. А. Беличева. – СПб. : Питер. 2012. – 336 с.
3. Воспитание трудного ребенка: Дети с девиантным поведением : учеб.-метод. пособие / под ред. М. И. Рожкова. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 240 с.
4. Гоголева А. В. Аддиктивное поведение и его профилактика. – 2-е изд., стер. – М. : Московский психолого-социальный ин-т; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2003. – 240 с.
5. Гонеев А. Д. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. Д. Гонеев, Н. И. Лифинцева, Н. В. Ялпаева ; [под ред В. А. Сластенина]. – 3-е изд., перераб. – М. : Академия, 2004. – 272 с.
6. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика. Полный курс : учебник для бакалавров / Л. В. Мардахаев. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2015. – 817 с. – (Раздел II. Социальные отклонения в развитии и воспитании детей, проблемы предупреждения и преодоления. – С. 208-240; Раздел VI. Трудности и проблемы в воспитании детей. – С. 628-695).
7. Мельник Э. В. О природе болезней зависимости: (алкоголизм, наркомания, «компьютеромания» и др.) / Э. В. Мельник. – О., 1998. – 399 с. 28. Менделевич В. Д. Клиническая и медицинская психология: Практическое руководство / В. Д. Менделевич. – М. : МЕДпресс, 2001. – 592 с. – (Глава 8. Психология девиантного поведения. – С. 451-317).
8. Фурманов И. А. Профилактика нарушений поведения в учреждениях образования / И.А.Фурманов, А.Н.Сизанов, В.А.Хриптович. – Минск : РИВШ, 2011. – 250 с.

Інформаційні ресурси

1. Виничук Н. В. Психология аномального поведения : учебн. пособие [Электронный ресурс] / Н. В. Виничук. – Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 198 с. – Режим доступа : <http://studentam.net/content/view/989/27/>
2. Макушина О. П. Психология зависимости : учебн. пособие [Электронный ресурс] / О. П. Макушина. – Воронеж : ИПЦ ВГУ, 2007. – 78 с. – Режим доступа : <http://window.edu.ru/resource/297/59297/files/m07-115.pdf>
3. Проблемы социальных девиаций : учебн. пособие / Под ред. д-ра филос. наук, проф. Е. П. Агапова [Электронный ресурс]. – Ростов-на-Дону : Центр универсальной полиграфии, 2010. – 271 с. – Режим доступа : <http://roovee.net/c179/item1318480-down.html>
4. Психологическая работа с девиантными подростками: проблемы и возможности : монография [Электронный ресурс] / ФГОУ ВПО «Волгоградская академия

- государственной службы». – Волгоград : Изд-во ФГОУ ВПО ВАГС, 2009. – 316 с. – Режим доступа : <http://www.doc4net.ru/doc/2392177699329>
5. Пятунин В. А. Девиантное поведение несовершеннолетних : современные тенденции / [Электронный ресурс] В. А. Пятунин. – Москва : РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», 2010. – 282 с. – Режим доступа : <http://www.prison.org/download/Deviant%20behavior%20of%20juveniles,%20Pyatunin.pdf> 177 39. Руководство по аддиктологии / Под ред. проф. В. Д. Менделевича. – СПб. : Речь, 2007. – 768 с.
6. Хомич А. В. Психология девиантного поведения : учебн. пособие [Электронный ресурс] / А. В. Хомич. – Ростов-на-Дону : Южно-Российский Гуманитарный Институт, 2006. – 140 с. – Режим доступа : <http://khomich.narod.ru/DEVIANTNOE-POVEDENIE/Deviantnoeposobie.htm>